

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:156

av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD)

med anledning av skr. 2014/15:144 Åtgärder för att göra
samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande
extremism

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fullfölja och ta till vara den nationella samordnarens arbete och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka kunskapen i kommuner, skolor och hos andra aktörer om hur radikalisering kan upptäckas på ett tidigt stadium och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upprätta ett informationsmaterial som distribueras till kommunerna för att öka deras kunskap om förebyggande arbete och hur kommunerna bör arbeta med återvändare och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla förebyggande insatser och arbeta fram en handlingsplan för hur det arbetet ska bedrivas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga Forum för levande historias uppdrag till att även omfatta att sprida kunskap om våldsbejakande islamistiska organisationers övergrepp och ideologi och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att trossamfund bör ingå i det förebyggande arbetet genom en förbättrad dialog mellan kommuner och samfund och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda behovet av och formerna för ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga att motverka radikaliserings och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla metoder och redskap för att hjälpa kommunerna att identifiera samfund och organisationer som inte bör uppbära stöd från det allmänna, eftersom de inte står bakom grundläggande principer för ett demokratiskt samhälle, och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka och stödja samfund och organisationer som vill motverka radikaliserings och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i digitala miljöer bemöta extremistiska åsikter och förespråka demokratiska värden och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till exitverksamheter för avhoppare från våldsbejakande, extremistiska grupper och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sprida avhoppares erfarenheter och kunskaper, särskilt bland ungdomar, och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samhällets beredskap för att hantera bl.a. återvändare från våldsbejakande, extremistiska grupper och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om anhöriga och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrade rutiner inom kriminalvården för att upptäcka och motverka radikaliserings på anstalterna och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige är ett fritt, öppet och demokratiskt samhälle, som är byggt på grundläggande värden som demokrati, rättsstat, individens frihet och ömsesidig respekt och tolerans gentemot personer med andra uppfattningar och övertygelser. Men det finns krafter som utmanar öppenheten och trotsar demokratins spelregler. Det handlar om såväl vänsterextremister och högerextremister som islamistiska extremister. Inte minst ser vi idag hur radikaliserade personer reser för att strida med terroriststämplade organisationer i Irak och Syrien. Unga som bara månader tidigare haft en vardag med skola och läxor begår plötsligt grova brott i våldsbejakande ideologiers namn.

Återvändare riskerar att ha förlorat tidigare spärrar mot våld och förstörelse. Dessa företeelser kan aldrig tolereras.

En ökad radikaliserings utmanar tryggheten i vårt samhälle. Våldsyttningar måste mötas med lagens fulla kraft men radikaliserings måste också bekämpas med ett omfattande förebyggande arbete. I det lokala arbetet är möjligheterna till förebyggande och förhinderande insatser stora. Särskilt måste arbetet med unga prioriteras. De unga som är på väg att bli radikaliserade ska upptäckas innan skolbänken står tom och det innebär att myndigheter på alla nivåer behöver vässa sitt arbete. Vi behöver öka kunskapen och förbättra våra tillvägagångssätt för att motverka den negativa utvecklingen. Konkreta insatser behövs här och nu, samtidigt som det långsiktiga arbetet för att förebygga, försvåra och förhindra terrorism och radikaliserings måste förbättras. Samhället bör markera mot alla former av våldsbejakande extremism och radikaliserings.

En grundläggande komponent i arbetet för att motverka våldsbejakande extremism och radikaliserings handlar om att skapa ett inkluderande och väl sammanhållet samhälle. Goda möjligheter till jobb och egen försörjning samt trygga miljöer där människor möts och lär känna varandra över olika typer av upplevda barriärer är nödvändiga förutsättningar för att bygga ett sådant samhälle. Politiken bör därför särskilt verka för att bryta det nya utanförskap som drabbar unga och utrikes födda extra hårt. Alla som bor här ska på goda grunder uppleva att Sverige är för dem, att Sverige är ett land där de har en möjlighet att komma till sin rätt, att växa och utvecklas och att leva ett gott liv.

Vi välkomnar regeringens skrivelse om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Den innehåller väl motiverade förslag och åtgärder. Vi menar dock att än mer behöver göras och utvecklar nedan vår syn på vad som krävs.

Den nationella samordnaren

Alliansregeringen fattade i december 2011 beslut om en handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Handlingsplanen, som sträckte sig över åren 2012–2014, innehöll flera åtgärder för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och minska det ideologiskt motiverade våldet. Den nationella samordnaren som alliansregeringen tillsatte under 2014 arbetar nu med att bland annat ta fram en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Uppdraget syftar bland annat till en förbättrad samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer på nationell, regional och lokal nivå när det gäller arbetet

med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Den nationella samordnaren ska även verka för att kunskapen om våldsbejakande extremism ökar och att förebyggande metoder utvecklas. Det är viktigt att arbetet fullföljs och att erfarenheterna från arbetet tas väl om hand.

Mer kunskap behövs

Att människor radikaliseras och rekryteras till terrororganisationer är ett problem som kommunerna måste arbeta med. Det behövs mer kunskap för att kunna arbeta förebyggande. I dag saknar kommunerna ofta verktyg för att upptäcka och förhindra att fler rekryteras. Kunskapsbristerna när det gäller hur problemet ska motverkas är stora. Det krävs ett grundläggande arbete med att utveckla metoder för hur till exempel kommuner och skolor i ett tidigt skede ska kunna upptäcka ungdomar som riskerar att radikaliseras. Det krävs utbildning om vilka signaler lärare och föräldrar och andra som vistas i ungas närhet ska vara uppmärksamma på. Det bör vara ett statligt ansvar att upprätta ett informationsmaterial som distribueras till kommunerna för att öka deras kunskap om förebyggande arbete, men även hur kommunerna bör arbeta med återvändare. Kommunerna behöver också öka sin kunskap om olika våldsbejakande ideologiers budskap, för att bättre kunna ta debatten med förespråkare för extremism. En åsikt vi mött är att det finns relativt god kunskap om högerextrema och vänsterextrema ideologier, men att kunskapen om de ideologiska utgångspunkterna för våldsbejakande islamism är betydligt svagare. Sannolikt är det därför i första hand den sistnämnda kunskapen som behöver förstärkas. Förebyggande insatser bör utvecklas och en handlingsplan för hur det arbetet ska bedrivas arbetas fram.

Ett viktigt inslag i värnandet av demokratin handlar om att förklara hur dess motsats ser ut. Forum för levande historia ska enligt sin instruktion främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. Myndigheten har särskilt till uppgift att informera om Förintelsen och kommunismens brott mot mänskligheten. Myndigheten ska sträva efter att stärka människors vilja att aktivt verka för alla människors lika värde.

Utifrån sitt uppdrag bedriver Forum för levande historia ett brett informationsarbete kring olika former av brott mot mänskligheten och grova kränkningar av människors värdighet. Förutom information om Förintelsen och regimernas terror i kommunismens Sovjetunionen, Kina och Kambodja har Forum för levande historia t.ex. tagit fram informationsmaterial om folkmordet i Rwanda och kriget i Jugoslavien. Myndigheten tillhandahåller också material om rasism, antisemitism, islamofobi m.m.

Om unga växer upp utan djupare kännedom om hur ett samhälle påverkas av bristande demokrati, avsaknad av rättssäkerhet och brott mot mänskliga rättigheter så ökar risken för att de ska kunna lockas av extrema rörelser. Vi ser idag med stor oro på den islamistiska extremismens härjningar i bland annat Syrien och Irak, samtidigt som kunskapen om vilka ideologiska utgångspunkter som ligger till grund för våldsbejakande islamism är svag (jfr ovan). Det bör därför övervägas om Forum för levande historia bör få ett kompletterande uppdrag. Forum för levande historia skulle utifrån detta uppdrag kunna utarbeta informationsmaterial på flera språk och anpassat för olika kommunikationskanaler om våldsbejakande islamistiska organisationers övergrepp och ideologiska grundsyn. Forumet skulle även på andra sätt kunna sprida denna kunskap.

Det är angeläget att vi är många som står för det demokratiska samhällets värden och som är beredda att ta debatten och kontrastera extremisternas konspiratoriska världsbild, deras våldsförhållande och deras inskränkthet med vår öppenhet, vår tro på människans okränkbarhet och vår tro på rättsstat och tolerans.

Stoppa rekryteringen

Det är främst unga män som åker för att strida för terroristorganisationer, även om det också i ökande grad förekommer att flickor och kvinnor reser. För att förhindra att människor radikaliserar är det viktigt med goda förebilder. Vilsna människor som söker mening med livet är en grupp som rekryteras. Den som är på väg att göra en terrorresa behöver hjälp med att återknyta till sitt gamla liv. För att förhindra radikalisering krävs olika åtgärder för olika personer. Vilka åtgärder som är mest effektiva på vilka personlighetstyper och grupper behöver identifieras och sedan bör denna kunskap ingå i utbildningsmaterial för det förebyggande arbetet.

En stor del av radikalisering och rekrytering sker via sociala kontakter, men även genom föreläsningar och annan propagandaverksamhet. Det är därför naturligt att de vuxna som har mycket kontakt med barn och ungdomar inom exempelvis skola, socialtjänst och religiösa samfund har en extra viktig roll när det gäller att upptäcka och avbryta en pågående radikalisering. Flera av de uppdrag som berörs i skrivelsen handlar om att på olika sätt öka kunskapen i kommuner, skolor och hos andra aktörer om hur radikalisering kan upptäckas på ett tidigt stadium. Detta arbete är mycket angeläget och bör ha hög prioritet. Relevant kunskap bör tas tillvara och distribueras i sådan form att den lätt kan omsättas på det lokala planet. I det förebyggande arbetet bör trossamfund inkluderas i diskussionerna om problemen med radikalisering. Kommunerna bör utöka dialogen med trossamfund för att skapa ett förbättrat samarbete och en närmare kontakt.

I Storbritannien infördes den 1 juli 2015 en så kallad prevent duty ("plikt att förhindra"). Den innebär ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och ungdomar, inklusive universitet och högskolor, att identifiera barn och unga som löper särskild risk att utsättas för påtryckningar som kan leda till radikaliserings och att slå larm om sådana personer identifieras. Den innebär också ett ansvar för att ifrågasätta och avbryta pågående radikaliserings, genom att utmana extremistiska åsikter och stå upp för demokratiska värden. Eftersom denna lagstiftning är ny och alla tillämpningsföreskrifter ännu inte har utarbetats går det inte att bedöma dess effektivitet, men vi menar att det är viktigt att framhålla det ansvar som åvilar t.ex. skolans medarbetare att vara uppmärksamma på tendenser till radikaliserings och att inte stillatigande åhöra extremistisk retorik. Vi anser därför att det behöver utredas om detta ansvar bör tydliggöras i Sverige och att det brittiska exemplet bör studeras i det sammanhanget.

Det är inte förbjudet att hysa extremistiska åsikter, men för att få olika former av organisationsbidrag som finansieras med skattebetalarnas pengar krävs normalt – och bör krävas – att man står bakom grundläggande principer för ett demokratiskt samhälle. Det framstår som helt orimligt att med skattemedel finansiera organisationer och samfund som arbetar för att undergräva vårt demokratiska statskick och de värden det bygger på, oavsett om organisationerna och samfunden är uttryckligt våldsbejakande eller inte. Därför bör staten bistå kommunerna med metoder och redskap för att identifiera samfund och organisationer som förespråkar eller på annat sätt stödjer olika former av våldsbejakande extremism och som därmed inte bör kunna uppbära stöd från det allmänna. Det är samtidigt viktigt att stärka de krafter som tydligt tar avstånd från våldsbejakande extremism och att samhället ger dem stöd i deras avståndstagande. Det bör därför också utarbetas metoder och redskap för att identifiera och inspirera samfund och organisationer som vill arbeta för att motverka radikaliserings. Att ledande företrädare för samfund och organisationer öppet tar avstånd från våldsbejakande extremism har stor betydelse, liksom att medlemmar i samfund och organisationer gemensamt och öppet protesterar mot extremistiskt våld. Vi får inte låta extremisterna sätta dagordningen för debatten. Staten bör självklart också använda dessa metoder och redskap i sitt eget arbete, för att motverka att statliga bidrag betalas ut till organisationer som inte accepterar grundläggande demokratiska värden.

Internet och sociala medier används ofta för att sprida våldsförhärilgande budskap och utgör ett kraftfullt verktyg i rekryterings till extremistiska organisationer och konstellationer. Det är viktigt med ett mer proaktivt förhållningssätt för att upptäcka och agera mot våldsbejakande propaganda och rekrytering till terroristorganisationer och andra extrema rörelser. En del av ett framgångsrikt, proaktivt arbete för att motverka

våldsbejakande extremism och radikaliserings i digitala miljöer är att bemöta de extremistiska uttrycken där de visar sig och ifrågasätta och motbevisa påståenden och mytbildning. Det behövs även att olika typer av kommunikatörer sprider positiva motbudskap om demokrati och våra grundläggande värden. Båda dessa åtgärder kan främjas genom uppdrag till myndigheter, men också genom stöd till organisationer och församlingar som vill engagera sig i arbetet. Det är även angeläget att det utarbetas kvalificerat och lättillgängligt demokratifrämjande material på flera språk, anpassat för olika kommunikationskanaler.

Den som vill lämna

För att fånga upp människor som vill lämna våldsbejakande, extremistiska grupper krävs exitverksamheter som inkluderar avprogrammering, dit de som vill hoppa av kan vända sig. Att stöd för denna typ av verksamheter har inrättats är därför bra. Det är alltid positivt att personer väljer att lämna en extrem rörelse och det är viktigt att använda deras erfarenheter i det förebyggande arbetet. Deras kunskap om livet i extremistiska kretsar och de skäl som till slut fick dem att bryta med det livet kan avskräcka andra från att ansluta sig eller uppmuntra andra att själva lämna en destruktiv miljö. Det bör utvecklas rutiner och arbetsformer för att dokumentera och sprida kunskap om hur det är att leva under extremistiskt förtryck. Det framstår som mycket angeläget att sprida berättelser från personer som hoppat av från till exempel Islamiska staten i Syrien och Levanten (Isil) till följd av att de upptäckt vad våldsbejakande islamism i verkligheten innebär av olika slags övergrepp.

Det är härutöver betydelsefullt att samhället har beredskap för att hantera avhoppare som fortfarande förespråkar våldsbejakande ideologier eller som återvänder och misstänks ha begått grova brott utomlands, men inte kan åtalas till följd av bristande bevisning. Myndigheter och kommuner får inte uppfattas som naiva och det får aldrig vara så att personer av detta slag ges en mer förmånlig behandling än andra när det gäller till exempel tillgång till bostäder och arbetsmarknadsåtgärder. Som tidigare nämnts anser vi att det bör upprättas ett informationsmaterial som distribueras till kommunerna för att öka deras kunskap om bland annat hur de bör arbeta med återvändare.

Anhöriga

Det är viktigt att arbetet mot radikaliserings har ett tydligt anhörigperspektiv. När en person är på väg att radikaliserats till våldsbejakande extremism är de anhörigas roll ofta

central. Föräldrar, syskon, pojk- eller flickvänner eller andra närstående behöver veta vart de kan höra av sig för att få hjälp eller för att uttrycka sin oro kring en person. För att motivera personen att avbryta en process i riktning mot våldsutövning spelar anhöriga i många fall en avgörande roll.

Det finns dock även situationer där anhöriga aktivt stödjer en persons radikaliseringsprocess, underlättar för personen att ansluta sig till våldsutövande grupper och tar personens våldsutövning i försvar. När en persons familj sluter upp bakom våldsutövningen blir de anhöriga en del av utmaningen. Också detta behöver beaktas i arbetet mot radikaliseringsprocesser.

Skärpta rutiner i riskmiljöer

Det förebyggande arbetet mot radikaliseringsprocesser i anstaltsmiljöer behöver utvecklas. Kunskap och metoder behöver ses över. Eftersom det handlar om en sådan riskmiljö där det är särskilt viktigt med fungerande rutiner för att upptäcka och motverka radikaliseringsprocesser bör ett skärpare uppdrag formuleras gällande förbättrade rutiner inom Kriminalvårdens verksamhet. Bland annat kan den danska modellen vara av intresse, där personalen utbildas för att upptäcka radikaliseringsprocesser och ges verktyg för att dokumentera och möta tidiga tendenser.

Andreas Norlén (M)

Per-Ingvar Johnsson (C)

Mathias Sundin (FP)

Tuве Skånberg (KD)